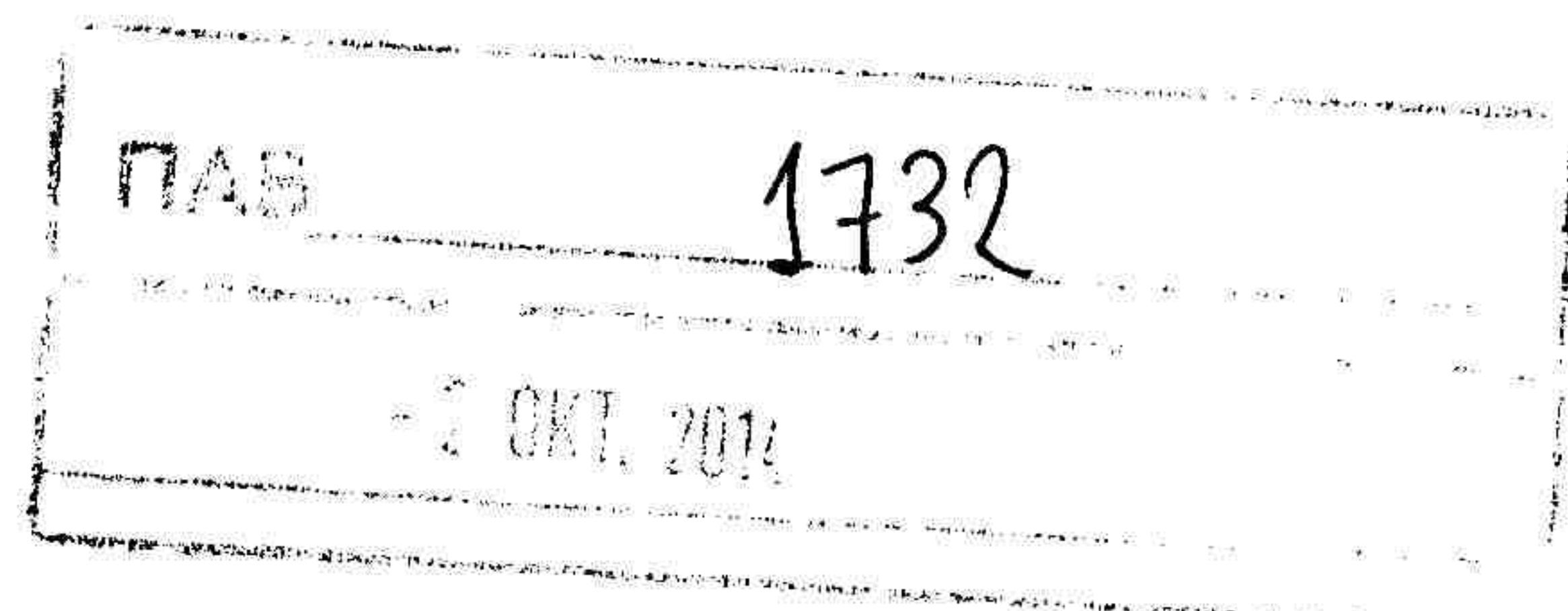

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ - ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ Ν. ΑΧΑΪΑΣ

**ΑΝΑΦΟΡΑ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**

Σχετικά με ηλεκτρονική επιστολή του κ. Σπανού Αλέξανδρου (a.spanos@gmx.com) με θέμα τις προτάσεις του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Πλαισίου για ανάκαμψη της χώρας μας.

Ο Αναφέρων Βουλευτής,
Νικόλαος Ι. Νικολόπουλος
Πρόεδρος Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Ανατροπής

----- Πρωθυμμένο μήνυμα -----

Από: Alex Spanos <alex.spanos@pasok.gr>

Ημερομηνία: 21 Σεπτεμβρίου 2014 - 2:50 μ.μ.

Θέμα: Re: Solidarity Projects

Προς: xristos@aidonis.gr, p.moutsinas@parliament.gr, giannitsa@tzakri.gr, kasapidi@parliament.gr, Konstantinos Giovanopoulos <giovannomos@gmail.com>, th.parastatidis@parliament.gr, Χρυσούλα Γιαταγάνα <xgiatagan@gmail.com>, nstavrogiannis@parliament.gr, ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΥΡΑΚΟΣ <kourakos1@gmail.com>, Νίκος Νικολόπουλος <ninikolopoulos@gmail.com>, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΤΑΒΡΗΣ <artdavis@yahoo.gr>, Μάρκος Μπόλαρης <bolaris@otenet.gr>, Πέτρος Τατσόπουλος <tatsopoulos@parliament.gr>, loverdos@hol.gr, andrulakis@mimis.gr, vkaperna@otenet.gr, Οδυσσέας Βουδούρης <odysseasvoudouris@gmail.com>

Αγαπητοί Κοι & Κες Βουλευτές,

Καλό χειμώνα και να έχετε μια πολύ παραγωγική χρονιά!

Αποφάσισα να απευθυνθώ ξανά σε όλους σας (αυτή την φορά με συντομία αφού το λακωνίζειν εστί φιλοσοφείν) μιας και παρατήρησα ότι το κοινωνικό εγχείρημα που σας ανέφερα προ διμήνου δεν βρήκε την απαραίτητη ανταπόκριση από τις κοινοβουλευτικές σας ομάδες.

Είμαι πεπεισμένος ότι ο λόγος δεν είναι ότι κάτι τέτοιο σας βρίσκει αδιάφορους, μιας και αγωνίζεστε όλο αυτό το διάστημα προκειμένου να έχουν και η χώρα και οι πολίτες μια καλύτερη ποιότητα ζωής, αλλά περισσότερο στο ότι ο χρόνος σας είναι πιεσμένος και είναι πολύ λογικό να βάζετε σε προτεραιότητες τις κάθε είδους ενασχολήσεις σας.

Από την μεριά μου συμμερίζομαι απόλυτα τις αγωνίες σας για ένα καλύτερο αύριο και γι' αυτό αποφάσισα να σας αποστείλω ένα κείμενο που είχα προωθήσει σε κάποιους Έλληνες αξιωματούχους στις Βρυξέλλες και το οποίο έχει να κάνει με τις προϋποθέσεις μέσα από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί ξανά η ευρωπαϊκή οικονομία.

Είμαι σίγουρος ότι οι ευρωβουλευτές σας ή οι συνεργάτες σας εκεί θα το βρουν ιδιαίτερα ενδιαφέρον και ίσως να μπορέσουν έτσι να πείσουν τους Ευρωπαίους συναδέλφους τους για κάποια βασικά πράγματα.

Επίσης, σας στέλνω και ένα πλαίσιο το οποίο είχα υποβάλει προ τριετίας στο επιτελείο του Προέδρου Ομπάμα όσον αφορά την αμερικανική οικονομία, σε περίπτωση που θα θέλατε να εμπνευστείτε σε κάποιες ιδέες ή προτάσεις.

Θα συνεχίσω βέβαια να προσπαθώ να βρω τρόπους ώστε να υλοποιήσω το συγκεκριμένο κοινωνικό project και θα αναμένω στο μέλλον την όποια άμεση ή έμμεση συμμετοχή σας σε αυτό.

Με θερμούς χαιρετισμούς,

Αλέξανδρος Σπανός

6976 892649

a.spanos@gmx.com

ΥΓ: Είναι η δεύτερη και τελευταία φορά που σας γράφω με αυτή μου την ιδιότητα μιας και σκέφτομαι να αποσυρθώ από πολιτικούς φορείς και να αφοσιωθώ στο γενικότερο καλό.

Η απόφασή μου δεν έχει να κάνει με αυτά που είδα και άκουσα στην αρχή του μήνα στο Ζάππειο (εξάλλου αυτά είναι θέματα καθαρά προσωπικής αισθητικής) όσο στο ότι δεν θα ήθελα από δω και πέρα να γίνονται βάρος οι πρωτοβουλίες μου σε ανθρώπους που από θέση και φύση ασκούν τις όποιες επίσημες πολιτικές γραμμές.

Είμαι πραγματικά πολύ περήφανος που ακολούθησα τα βήματα της μητέρας μου και υπηρέτησα επισήμως τον συγκεκριμένο χώρο τα τελευταία επτά χρόνια, έστω και από περιφερειακές θέσεις.

Εξάλλου, όλοι μας από μικρά παιδιά υποστηρίζουμε την αγαπημένη μας ομάδα αλλά είναι διαφορετικό συναίσθημα όταν παίζει η εθνική ομάδα.

Έτσι και γω, θα ήθελα να προσφέρω στο σύνολο της πολιτικής ζωής χωρίς διαχωρισμούς και προσθαφαιρέσεις.

Πραγματικά εύχομαι όχι μόνο τα δικά σας κόμματα να παραμείνουν στις επάλξεις αλλά και άλλοι σχηματισμοί να μπορέσουν μέσα από το ναό της δημοκρατίας να βοηθήσουν στην ανάταξη της Ελλάδος μας.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Πολύ συχνά στις συζητήσεις γύρω από διάφορα οικονομικά αλλά και άλλα θέματα, παρέχονται εξηγήσεις ενός φαινομένου με τη επίκληση άλλων φαινομένων που δεν είναι παρά διαφορετικές όψεις του ζητούμενου. Για παράδειγμα, συχνά λέγεται ότι ο λόγος που χώρες χαρακτηρίζονται από χαμηλό ποσοστό μεγέθυνσης είναι γιατί δεν υπάρχει μεγάλη αύξηση της παραγωγικότητας. Ένα άλλο παράδειγμα είναι η απόδοση ενός υψηλού ρυθμού πληθωρισμού στο ότι ο ρυθμός αύξησης του εργατικού κόστους υπερβαίνει κατά πολύ το ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας. Τέτοιου τύπου επιφανειακές εξηγήσεις, στις οποίες πολλές φορές καταφεύγουν πολλοί από τους λεγόμενους πρακτικούς, σε αντιδιαστολή με τους θεωρητικούς, μελετητές των οικονομικών φαινομένων, ελάχιστο φως μπορούν να ρίξουν στα φαινόμενα που μας ενδιαφέρουν. Ο λόγος είναι ότι δεν μπαίνουν στο βάθος του προβλήματος και αφήνουν αναπάντητα τα περισσότερα από τα ενδιαφέροντα ερωτήματα που ανακύπτουν.

Έτσι, κανείς δε θα πρέπει να είναι ικανοποιημένος με μια εξήγηση που λέει ότι η οικονομική μεγέθυνση επιβραδύνεται γιατί σταματάει ο ρυθμός αύξησης της παραγωγικότητας ή ότι ο πληθωρισμός υφίσταται επειδή ο ρυθμός ανόδου του κόστους υπερβαίνει την αύξηση της παραγωγικότητας. Ο λόγος δεν είναι ότι τέτοιου είδους εξηγήσεις αντιδιαστέλλονται με κάποια οικονομική θεωρία, αλλά αντίθετα το ότι δεν βασίζονται σε καμιά θεωρία, καθώς περιορίζονται σε μια ταυτολογική περιγραφή. Κατά συνέπεια δε φθάνουν στη ρίζα του υπό εξέταση προβλήματος και δε μπορούν να χρησιμεύσουν σαν οδηγός για τη λύση του.

Για τα περισσότερα οικονομικά προβλήματα, οι βαθύτερες εξηγήσεις έχουν να κάνουν με τις προτιμήσεις και τους περιορισμούς που προσδιορίζουν τη συμπεριφορά των φορέων του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα. Διαφορετικές απόψεις για τις προτιμήσεις, τους περιορισμούς και τον τρόπο συμπεριφοράς των φορέων αυτών συνιστούν διαφορετικές οικονομικές θεωρίες και ένας από τους τρόπους που οι οικονομολόγοι έχουν για να διακρίνουν μεταξύ τους είναι η αντιπαραβολή με την πραγματικότητα.

Στην ανάλυση αυτή, υπάρχουν δύο στόχοι. Ο πρώτος στόχος είναι να γίνει αναφορά στους κύριους προσδιοριστικούς παράγοντες των δυσμενών εξελίξεων στο ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ, όπως αυτοί προκύπτουν από την εξέταση της ευρωπαϊκής εμπειρίας υπό το φως των πρόσφατων θεωριών της οικονομικής μεγέθυνσης. Ο δεύτερος είναι η πρόταση μέτρων πολιτικής και θεσμικών μεταβολών που θα συμβάλουν στην ανατροπή των δυσμενών αυτών εξελίξεων και στην επάνοδο της ευρωπαϊκής οικονομίας σε μια αναπτυξιακή διαδικασία, μέσα σε ένα πλαίσιο μακροοικονομικής σταθερότητας.

Όλες οι ικανοποιητικές θεωρίες οικονομικής μεγέθυνσης τονίζουν δύο ομάδες παραγόντων: Τους προσδιοριστικούς παράγοντες των επενδύσεων σε φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο και τους προσδιοριστικούς παράγοντες των αποταμιεύσεων.

Το ποσοστό των επενδύσεων προσδιορίζει το ρυθμό μεγέθυνσης του παγίου και ανθρώπινου κεφαλαίου, που με τη σειρά του προσδιορίζει το ρυθμό μεγέθυνσης της παραγωγικότητας και της συνολικής παραγωγής. Στο βαθμό που υπάρχουν εξωτερικές οικονομίες και διάχυση των τεχνικών που αυξάνουν την παραγωγικότητα, η συσσώρευση κεφαλαίου δεν προκαλεί κατ' ανάγκη μείωση της οριακής αποδοτικότητας του κεφαλαίου. Κατά συνέπεια, ένα υψηλό ποσοστό καθαρών επενδύσεων συντελεί σε υψηλό ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας και του συνολικού προϊόντος.

Σε κατάσταση ισορροπίας σε μια οικονομία, οι προγραμματισμένες επενδύσεις πρέπει να ισούνται με τις προγραμματισμένες αποταμιεύσεις, ιδιωτικές και δημόσιες. Σε μια κλειστή οικονομία, αν οι αποταμιεύσεις υπολείπονται της ζήτησης για επενδύσεις, θα υπάρξει αύξηση των επιτοκίων και του εισοδήματος, έως ότου αυξηθούν οι αποταμιεύσεις και μειωθούν οι επενδύσεις τόσο ώστε να επέλθει ισορροπία. Αυτό συνέβη για παράδειγμα στο σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ πριν πολλά χρόνια, όταν η μείωση των συνολικών αποταμιεύσεων, λόγω του μεγάλου δημοσιονομικού ελλείμματος των ΗΠΑ, επέφερε αύξηση των πραγματικών επιτοκίων και αύξηση του εισοδήματος.

Σε μια ανοικτή οικονομία δεν είναι απαραίτητη συνθήκη ισορροπίας η εξίσωση προγραμματισμένων επενδύσεων και αποταμιεύσεων. Ο λόγος είναι ότι μπορεί να γίνει εισαγωγή αποταμιεύσεων από το εξωτερικό, μέσω διεθνούς δανεισμού. Μέχρις ότου αρχίσουν να υπάρχουν αμφιβολίες για τη δυνατότητα χωρών να εξυπηρετήσουν το χρέος τους, δεν υπάρχει καμιά σχεδόν επίδραση στα πραγματικά επιτόκια, τα οποία εξαρτώνται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τα επιτόκια του υπόλοιπου κόσμου. Από κάποιο σημείο και μετά μια χώρα αρχίζει να επιβαρύνεται με υψηλότερο επιτόκιο δανεισμού, αλλά στο βαθμό που εξυπηρετεί το εξωτερικό της χρέος, μπορεί να δανείζεται και δεν είναι απαραίτητο να εξισωθούν οι εγχώριες επενδύσεις με τις εγχώριες αποταμιεύσεις.

Κατά συνέπεια, η εξέταση των προσδιοριστικών παραγόντων της οικονομικής μεγέθυνσης μπορεί να αρχίσει από τους προσδιοριστικούς παράγοντες των επενδύσεων, καθώς οι απαραίτητες αποταμιεύσεις μπορούν να εισαχθούν από το εξωτερικό.

Οι προσδιοριστικοί παράγοντες των επενδύσεων εξαρτώνται από τη σχέση μεταξύ της, μετά τη φορολογία, προσδοκώμενης οριακής αποδοτικότητας του κεφαλαίου για τις επιχειρήσεις και του οριακού του

κόστους. Το τελευταίο δεν είναι άλλο από το επιτόκιο δανεισμού, προσαρμοσμένου για τον προσδοκώμενο πληθωρισμό και τις αποσβέσεις. Στο βαθμό που υπάρχουν περιορισμοί στο δανεισμό, επηρεάζουν και αυτοί τις επενδύσεις, καθώς θα υπάρχουν επιχειρήσεις που επιθυμούν να επενδύσουν, αλλά δεν μπορούν να δανειστούν τα απαραίτητα κεφάλαια.

Τι επηρεάζει την προσδοκώμενη οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου για τις επιχειρήσεις? Ο πρώτος παράγων είναι οι τεχνολογικές δυνατότητες που καθορίζουν το τι μπορεί να παραχθεί από συγκεκριμένους συνδυασμούς συντελεστών παραγωγής, όπως το κεφάλαιο, η εργασία κλπ.

Κατά δεύτερο λόγο, μεγάλη επίδραση έχουν η ποιότητα αλλά και η ποσότητα συμπληρωματικών συντελεστών παραγωγής, κυρίως της εργασίας. Όσο πιο παραγωγικός είναι ο συντελεστής εργασίας, τόσο μεγαλύτερη είναι η αποδοτικότητα του παγίου κεφαλαίου. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η παραγωγικότητα των εργαζομένων είναι θετική συνάρτηση της εκπαίδευσης και της εμπειρίας τους στην παραγωγή (δηλαδή του λεγόμενου ανθρώπινου κεφαλαίου).

Ένας τρίτος παράγων που επηρεάζει την οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου είναι το ευρύ οικονομικό περιβάλλον, κυρίως η υποδομή μιας οικονομίας (δρόμοι, αεροδρόμια, λιμάνια) και η γειτνίαση με μεγάλες αγορές και συναφείς παραγωγικές μονάδες. Τόσο η υποδομή όσο και η γειτνίαση δημιουργούν θετικές εξωτερικές οικονομίες για κάθε επιχείρηση και αυξάνουν την οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου.

Ένας τέταρτος παράγων είναι η διάρθρωση των αγορών, τόσο για αγαθά, όσο και για συντελεστές παραγωγής. Ιδιαίτερα η διάρθρωση της αγοράς εργασίας και ο ρόλος των συνδικάτων έχουν εξαιρετική σημασία. Για παράδειγμα, αν ο επενδυτής ξέρει ότι αφού ολοκληρώσει μια επένδυση θα υποστεί εκβιαστικές μισθολογικές και άλλες απαιτήσεις εκ μέρους εργατικών συνδικάτων, θα προσαρμόσει προς τα κάτω τις εκτιμήσεις του για την οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου και πιθανόν να μην πραγματοποιήσει την επένδυση.

Τέλος, ένας πέμπτος και εξίσου σημαντικός παράγων είναι το ύψος της φορολογίας του κεφαλαίου και των κερδών, τόσο στο παρόν, όσο και στο μέλλον. Ας μην ξεχνάμε ότι μια επένδυση είναι μη αναστρέψιμη και ότι οι επενδυτές την αναλαμβάνουν κυρίως με βάση τις προσδοκίες για τη μελλοντική της απόδοση.

Το οριακό κόστος του κεφαλαίου δεν είναι παρά το κόστος ευκαιρίας του, δηλαδή το διαφυγόν επιτόκιο για ένα επενδυτή που χρησιμοποιεί ίδια κεφάλαια ή το κόστος δανεισμού για κάποιον που καταφεύγει στη χρηματοδότηση από το τραπεζικό σύστημα. Παράγοντες όπως η αποτελεσματικότητα του τραπεζικού συστήματος έχουν εξαιρετική σημασία για τον προσδιορισμό του οριακού κόστους του κεφαλαίου, καθώς σε ένα μη αποτελεσματικό τραπεζικό σύστημα θα υπάρχει μεγάλη απόκλιση μεταξύ επιτοκίων καταθέσεων και επιτοκίων χορηγήσεων, κάτι που αυξάνει το οριακό κόστος του κεφαλαίου. Ένας δεύτερος παράγων που επηρεάζει το οριακό κόστος του κεφαλαίου είναι το σύστημα προσδιορισμού των αποσβέσεων για φορολογικούς λόγους δηλαδή το φορολογικό σύστημα.

Προκειμένου να αποτιμηθεί η συμβολή των επενδύσεων στην αναπτυξιακή διαδικασία, θα πρέπει να συγκριθεί η ιδιωτική οριακή παραγωγικότητα του κεφαλαίου, δηλαδή η συμβολή στα καθαρά έσοδα των επενδυτών, με την κοινωνική αποδοτικότητα, δηλαδή τη συμβολή στο ΑΕΠ. Εάν οι σχετικές τιμές στην οικονομία υπόκεινται σε σημαντικές στρεβλώσεις, είτε λόγω εξωτερικών επιδράσεων και ελλειπών ή ασύμμετρης πληροφόρησης, είτε λόγω του φορολογικού συστήματος και των επιδοτήσεων σε δραστηριότητες με χαμηλή κοινωνική απόδοση, θα υπάρχουν σοβαρές αποκλίσεις μεταξύ ιδιωτικής και κοινωνικής απόδοσης των επενδύσεων. Στην περίπτωση της επιδότησης επενδύσεων με χαμηλή κοινωνική αποδοτικότητα, θα έχουμε χαμηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης, ακόμη και αν υπάρχουν υψηλά ποσοστά επενδύσεων.

Είναι εμφανές ότι τα τελευταία χρόνια, υπήρξε μεγάλη μείωση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου, τόσο των ιδιωτικών, όσο και των δημοσίων. Η μείωση αυτή δεν περιορίστηκε σε συγκεκριμένους τομείς, όπως υποστηρίζουν πολλοί, αλλά ήταν γενικευμένη. Η συσχέτισή της με τη μείωση του ποσοστού οικονομικής μεγέθυνσης είναι εντυπωσιακή. Ο συντελεστής συσχέτισης μεταξύ του μέσου όρου του λόγου των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου προς το ΑΕΠ και του μέσου ποσοστού οικονομικής μεγέθυνσης στα προηγούμενα διαδοχικά χρόνια είναι υψηλός. Είναι στατιστικά διάφορος από το μηδέν, αλλά δεν είναι στατιστικά διάφορος από το 100%. Το τελευταίο σημαίνει ότι δεν μπορεί να απορριφθεί η υπόθεση της σταθερής (και όχι φθίνουσας) οριακής αποδοτικότητας του κεφαλαίου στην Ευρώπη. Οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου φαίνονται να είναι η ατμομηχανή της οικονομικής μεγέθυνσης και ο κύριος προσδιοριστικός της παράγοντας.

Τι συνέβαλε λοιπόν στη δραματική μείωση επενδύσεων και της οικονομικής μεγέθυνσης? Από τη θεωρητική εξέταση των προσδιοριστικών παραγόντων της οριακής παραγωγικότητας και του οριακού κόστους του κεφαλαίου και της σχέσης μεταξύ ιδιωτικής και κοινωνικής αποδοτικότητας, μπορεί κανείς να διακρίνει μια σειρά από αντιαναπτυξιακές εξελίξεις τα προηγούμενα χρόνια.

Η αναπτυξιακή ώθηση δόθηκε αρχικά από το διεθνές περιβάλλον και την οικονομική πολιτική. Η οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου μειώθηκε μετέπειτα από διάφορα οικονομικά φαινόμενα. Επίσης, για πολιτικούς λόγους, δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στην αναδιανομή μεταξύ κερδών και μισθών στη βιομηχανία. Η εισοδηματική πολιτική αύξησε το εργατικό κόστος, μείωσε τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της βιομηχανίας και συνετέλεσε σε περαιτέρω μείωση της οριακής και μέσης αποδοτικότητας του κεφαλαίου και των επενδύσεων.

Την ίδια περίοδο αναπτύχθηκε, όχι αδικαιολόγητα, ο φόβος της ουσιαστικής δήμευσης μεγάλων παραγωγικών μονάδων. Υπήρξαν έκτακτες εισφορές στα κέρδη, που υπονόμευσαν την αξιοπιστία της φορολογικής πολιτικής και μείωση των δημοσίων επενδύσεων σε υποδομή. Η δυσκαμψία της εργατικής νομοθεσίας στην αντιμετώπιση διαταραχών που απαιτούν μείωση της απασχόλησης έγινε πλέον προφανής, καθώς οι πολιτικές αρχές δεν ενέκριναν μεγάλες απολύσεις στη βιομηχανία και ενθάρρυναν τις μεγάλες βιομηχανικές μονάδες να δανεισθούν από το τραπεζικό σύστημα προκειμένου να καλύψουν τις ζημιές που προκλήθηκαν από τις διεθνείς διαταραχές και την εισοδηματική και φορολογική πολιτική. Υπήρξε ακόμη αύξηση της μαχητικότητας και γενίκευση της πολιτικοποίησης των εργατικών συνδικάτων, που έτυχε ενθάρρυνσης, αν όχι της υπόθαλψης, των κοιμάτων της αντιπολίτευσης. Η εξέλιξη αυτή συνέβαλε ακόμη παραπάνω στη μείωση της προσδοκώμενης οριακής αποδοτικότητας του κεφαλαίου.

Σε αυτά προσθέστε την αναθεώρηση της εργατικής νομοθεσίας ακόμη πιο πολύ σε βάρος των εργοδοτών και τον φόβο κοινωνικοποιήσεων, σε συνδυασμό με το φόβο επαχθούς φορολογίας συγκεκριμένων κλάδων. Η αποτυχία πάταξης της φοροδιαφυγής συγκεκριμένων επαγγελματικών κατηγοριών, σε συνδυασμό με την υπέρμετρη αύξηση των δημοσίων δαπανών, των ελλειμμάτων και των δημοσίων χρεών συνέβαλε στην ακόμη μεγαλύτερη αύξηση των φορολογικών συντελεστών για μισθωτούς και φορολογούμενες επιχειρήσεις και σε προσδοκίες για ακόμη μεγαλύτερη φορολογία στο μέλλον. Τέλος, η συναλλαγματική πολιτική και η μεγάλη αύξηση των επιτοκίων συνέβαλε στη μείωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των ευρωπαϊκών βιομηχανικών επιχειρήσεων.

Ένας άλλος παράγων, στον οποίο δεν έχει δοθεί η πρέπουσα σημασία, είναι η επιδότηση δραστηριοτήτων με χαμηλή κοινωνική απόδοση από την Ευρώπη. Οι επενδύσεις τα προηγούμενα χρόνια έτυχαν πρωτοφανών επιδοτήσεων. Οι επιχορηγήσεις αυτές, λόγω της μεθόδου με την οποία αποφασίστηκε η κατανομή τους, δόθηκαν σε σχέδια με χαμηλή κοινωνική αποδοτικότητα. Έτσι, εκτοπίστηκαν άλλες επενδύσεις όπου η κοινωνική αποδοτικότητα ήταν μεγαλύτερη αλλά η ιδιωτική σημαντικά μικρότερη. Πρέπει να συνειδητοποιηθεί ότι τα τελευταία χρόνια δεν είχαμε απλώς μείωση των επενδύσεων, αλλά και μικρότερη κοινωνική αποδοτικότητα αυτών που έγιναν, λόγω των στρεβλώσεων από τα κονδύλια αυτά και την εισοδηματική και συναλλαγματική πολιτική. Οι εξαγωγικοί κλάδοι και οι κλάδοι νέας τεχνολογίας εκτοπίστηκαν περισσότερο, από την επιδότηση προβληματικών επιχειρήσεων, οριακών από κοινωνική σκοπιά δραστηριοτήτων και την προνομιακή θέση του εμπορίου. Σε ένα περιβάλλον μεγάλης αβεβαιότητας, όπως αυτό που επικρατεί στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια, οι επενδύσεις σε εμπορικές δραστηριότητες προτιμούνται, καθώς η προσδοκώμενη απόδοση των επενδύσεων στο εμπόριο είναι ταχύτερη.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι μετά από ένα αρνητικό σοκ στις επενδύσεις, δημιουργούνται αυτό-τροφοδοτούμενοι μηχανισμοί που συντείνουν στη διατήρηση της οριακής αποδοτικότητας του κεφαλαίου σε χαμηλά επίπεδα. Μια περίοδος χαμηλών επενδύσεων τόσο σε πάγιο κεφάλαιο όσο και σε υποδομή, επιφέρει απαξίωση τόσο στο πάγιο όσο και στο ανθρώπινο κεφάλαιο. Κατά συνέπεια μειώνει ακόμη περισσότερο την οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου, με αποτέλεσμα να υπάρξει ακόμη μεγαλύτερη μείωση των επενδύσεων, να αρχίσει νέος κύκλος απαξίωσης κ.ο.κ. Τέτοιοι φαύλοι κύκλοι μπορούν να αρχίσουν και με βάση αυτό-τροφοδοτούμενες προσδοκίες των επενδυτών, ακόμη και όταν οι αντικειμενικές συνθήκες δεν τους δικαιολογούν. Στην Ευρώπη όπου οι αντικειμενικές συνθήκες για τις επενδύσεις δεν είναι ευνοϊκές, η αυτοτροφοδότηση των φαύλων αυτών κύκλων χαμηλών επενδύσεων οπωσδήποτε συντείνει στην ακόμη μεγαλύτερη μείωση της οικονομικής μεγέθυνσης.

Συμπερασματικά, ο κύριος παράγων που συνετέλεσε στο φρενάρισμα της διαδικασίας της οικονομικής ανάπτυξης στην Ευρώπη είναι η μείωση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου. Η μείωση αυτή αρχικά προήλθε από αρνητικές διαταραχές στην οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου. Αν και μερικές από αυτές τις διαταραχές προήλθαν από το εξωτερικό, μεγάλο μέρος της ευθύνης φέρει η οικονομική πολιτική. Η οικονομική πολιτική των προηγούμενων χρόνων όχι μόνο ενίσχυσε αντί να αμβλύνει, τη μείωση στην αποδοτικότητα του κεφαλαίου, αλλά δημιούργησε μια σειρά από άλλες στρεβλώσεις όπως η ενίσχυση των ατελειών στην αγορά εργασίας, η γιγάντωση του ελάχιστα παραγωγικού δημόσιου τομέα, η αύξηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, των δημοσίων χρεών και της φορολογίας, η ενίσχυση του επιχειρηματικού κινδύνου και η άναρχη επιδότηση δραστηριοτήτων χαμηλής απόδοσης. Η έλλειψη ενός συνεπούς και αξιόπιστου πλαισίου που να εγγυάται θετική αποδοτικότητα στις επενδύσεις και να σταθεροποιεί τις προσδοκίες των επενδυτών είχε σημαντική συμβολή στη δημιουργία αυτό-τροφοδοτούμενων φαύλων κύκλων έλλειψης επαρκών επενδύσεων και χαμηλής ανάπτυξης.

Ωστόσο, δεν θα ήταν εντελώς ικανοποιητικό το να αποδοθεί ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης στην οικονομική πολιτική, χωρίς να κοιτάξει κανείς τους βαθύτερους προσδιοριστικούς παράγοντες της συμπεριφοράς των φορέων της, δηλαδή κάποιον ευρωπαϊκών κυβερνήσεων. Για παράδειγμα, άλλα θα ήταν τα συμπεράσματα αν οι κυβερνήσεις ήταν παντοδύναμες και ακολουθούσαν μια αντιαναπτυξιακή επιλογή η οποία θα γινόταν ως αποτέλεσμα μιας διαμάχης μεταξύ κοινωνικών φορέων, με τις κυβερνήσεις στη μέση να προσπαθούν να ικανοποιήσουν αντικρουόμενους στόχους, όπως η ανάπτυξη, η ανακατανομή του εισοδήματος και η κοινωνική ειρήνη.

Ο κυριότερος λόγος για τις αντιαναπτυξιακές επιλογές ήταν η χρεοκοπία των θεσμών και ειδικότερα του θεσμικού πλαισίου οικονομικής πολιτικής που δημιουργήθηκε αρκετές δεκαετίες πριν. Το πλαίσιο αυτό πολιτικής, με τον πατερναλιστικό του χαρακτήρα, διατήρησε υψηλή την οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου και επέτρεψε τη γρήγορη ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικονομίας. Το τίμημα ωστόσο ήταν η μεταβολή των πολιτικών και συνδικαλιστικών ελευθεριών.

Δυστυχώς, υπήρξε αναντιστοιχία μεταξύ των νέων πολιτικών ελευθεριών και των οικονομικών θεσμών. Τα πολιτικά κόμματα, τα συνδικάτα και οι εργοδοτικές οργανώσεις δεν είχαν επαρκή εμπειρία δραστηριοποίησης σε ένα παρόμοιο καθεστώς ελευθεριών και η αντιπαράθεσή τους, μέσα από τους απαρχαιωμένους πλέον οικονομικούς θεσμούς, οδήγησε σε αλληλοεπιδράσεις και αυτοσχεδιασμούς που δυναμίτισαν τις επενδύσεις και την αναπτυξιακή διαδικασία. Βεβαίως, υπήρξαν και παραδείγματα σοβαρών λαθών στην οικονομική πολιτική, λαθών που οφείλονταν σε ιδεολογικές αγκυλώσεις και άγνοια των βασικών κανόνων λειτουργίας της οικονομίας, αλλά αυτά είναι λίγα και η επίκλησή τους δεν αρκεί για την εξήγηση της γενικευμένης μείωσης των επενδύσεων και της μεγέθυνσης.

Με βάση τα συμπεράσματα αυτά, παρακάτω θα γίνει εξέταση των προϋποθέσεων για την επάνοδο της ευρωπαϊκής οικονομίας σε αναπτυξιακή τροχιά.

Η συζήτηση για την οικονομική ανάπτυξη στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια πολλές φορές ξεκινά από ένα δήθεν δίλημμα μεταξύ σταθεροποίησης και ανάπτυξης. Το να τίθεται το πρόβλημα στη βάση αυτή προϋποθέτει ότι σταθεροποίηση και ανάπτυξη είναι αντικρουόμενοι στόχοι και δε μπορούν να συνυπάρξουν. Η άποψη αυτή βασίζεται σε μια βραχυχρόνια θεώρηση σύμφωνα με την οποία, ανάπτυξη αποτελεί η βραχυχρόνια αύξηση του εισοδήματος και συνεπώς η μείωση της ανεργίας. Από την άλλη, σταθεροποίηση αποτελεί η μείωση του εισοδήματος, η αύξηση της ανεργίας και η συγκράτηση του πληθωρισμού.

Αν και πολλές φορές η σταθεροποίηση μιας οικονομίας με συγκεκριμένο πληθωρισμό και έντονες δημοσιονομικές και εξωτερικές ανισορροπίες συνεπάγεται μια βραχυχρόνια αύξηση της ανεργίας, αυτό δεν είναι αντίθετο με τη μακροχρόνια ανάπτυξη. Η ανάπτυξη έρχεται σαν αποτέλεσμα μιας μακροχρόνιας διαδικασίας συνεχούς και σταθερής μεγέθυνσης του εισοδήματος και της κατανάλωσης. Όπως η ανάρρωση από μια ασθένεια προϋποθέτει μια επώδυνη θεραπεία και πιθανώς αλλαγή των συνηθειών του ατόμου, έτσι και η επάνοδος μιας οικονομίας που χαρακτηρίζεται από έντονες στρεβλώσεις σε μια αναπτυξιακή διαδικασία προϋποθέτει διόρθωση των στρεβλώσεων αυτών, δηλαδή σταθεροποίηση και θεσμικές μεταβολές, που μπορεί βραχυχρόνια να είναι επώδυνες.

Δεν είναι δυνατόν η ευρωπαϊκή οικονομία να περάσει σε μια νέα αναπτυξιακή διαδικασία αν δεν περάσει πρώτα από μια περίοδο σταθεροποίησης. Η σταθεροποίηση προϋποθέτει σταμάτημα της διαδικασίας συσσώρευσης δημοσίων χρεών, που σαν ποσοστό του ΑΕΠ έχει φθάσει σε πρωτοφανή επίπεδα και εξακολουθεί να αυξάνεται. Η σταθεροποίηση του λόγου των δημοσίων χρεών προς το ΑΕΠ, θα επαρκέσει για τη σταθεροποίηση και των εξωτερικών χρεών σαν ποσοστό του ΑΕΠ καθώς ο ιδιωτικός τομέας σταθεροποιεί το λόγο της καθαρής περιουσιακής του θέσης προς το ΑΕΠ.

Η μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων που προϋποθέτει η σταθεροποίηση των χρεών θα πρέπει να γίνει μέσω μείωσης του ποσοστού της δημόσιας κατανάλωσης στο ΑΕΠ και όχι μέσω αύξησης της φορολογίας ή μείωσης των παραγωγικών δημόσιων επενδύσεων. Τόσο η αύξηση της φορολογίας όσο και η μείωση των δημοσίων επενδύσεων για υποδομή μειώνουν την οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου και συνεπώς τις ιδιωτικές επενδύσεις και το ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ. Η αξιόπιστη μείωση της δημόσιας κατανάλωσης θα απελευθερώσει πόρους από το δημόσιο τομέα και θα δημιουργήσει προσδοκίες για μελλοντικές μειώσεις των φορολογικών συντελεστών, που θα έχουν θετικές επιδράσεις στις επενδύσεις και την ανάπτυξη.

Ωστόσο, απαιτείται στην αρχή ενός τέτοιου προγράμματος σταθεροποίησης μια αναπροσαρμογή της ισοτιμίας του ευρώ, συνοδευόμενη από εισοδηματική πολιτική για κάποιο διάστημα. Ο λόγος είναι ότι απαιτείται διόρθωση της σχετικής τιμής μεταξύ διεθνώς εμπορεύσιμων και μη εμπορεύσιμων αγαθών, που θα αυξήσει την οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου στους κλάδους των εμπορεύσιμων και θα συμβάλει στην ανάκαμψη του δευτερογενούς τομέα. Πρόσφατες εκτιμήσεις υποδεικνύουν ότι υπήρξε μια σχετική υπερτίμηση του ευρώ τα προηγούμενα χρόνια και είναι προφανές ότι στρεβλώσεις στις σχετικές τιμές μιας τέτοιας τάξης μεγέθους δεν είναι συμβατές με την ισόρροπη ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Προκειμένου να επανέλθουμε σε μια διαδικασία αυτοδύναμης ανάπτυξης πρέπει να συγκρατηθεί ο πληθωρισμός. Ένας μεταβαλλόμενος ρυθμός πληθωρισμού έχει σοβαρές κατανομητικές και αναδιανεμητικές συνέπειες. Ειδικότερα, ο πληθωρισμός προκαλεί μεγάλες διακυμάνσεις στις σχετικές τιμές και έτσι αυξάνει την επιχειρηματική αβεβαιότητα. Αυτό δυσχεραίνει τον προγραμματισμό εκ μέρους των επιχειρήσεων και μειώνει τις επενδύσεις.

Προκειμένου να επιτευχθεί συγκράτηση του πληθωρισμού απαιτείται αλλαγή νομισματικού καθεστώτος. Καθώς δεν φαίνεται να υπάρχει άλλος αξιόπιστος τρόπος δέσμευσης των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων στο να μην χρησιμοποιήσουν πληθωριστική χρηματοδότηση, που διακινδυνεύει και τα ελλείμματα, το ευρώ θα πρέπει να εισχωρήσει σε ένα νέο ευρωπαϊκό νομισματικό σύστημα το συντομότερο δυνατόν, που θα έχει φτιαχτεί από

κοινού με τις χώρες της Σκανδιναβίας και του ανατολικού μπλοκ και ιδανικά αυτό θα πρέπει να γίνει στην αρχή του προγράμματος σταθεροποίησης της οικονομίας. Μετά την δημιουργία του καινούργιου μηχανισμού συναλλαγματικής ισοτιμίας και αν τηρούνται και οι υπόλοιπες προϋποθέσεις που τονίστηκαν παραπάνω, ο πληθωρισμός θα συγκρατηθεί πολύ γρήγορα αφού η αλλαγή νομισματικού καθεστώτος θα επηρεάσει τις πληθωριστικές μεταβολές.

Τα παραπάνω μέτρα και η αλλαγή νομισματικού καθεστώτος, είναι το ελάχιστο που πρέπει να γίνει προκειμένου να σταθεροποιηθεί η ευρωπαϊκή οικονομία με τρόπο που να ευνοήσει τη μετέπειτα ανάπτυξή της. Ωστόσο, η σταθεροποίηση, αν και αναγκαία, δεν είναι ικανή συνθήκη για την ανάπτυξη. Απαιτείται να μειωθούν όλες οι αντιαναπτυξιακές στρεβλώσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω. Η μείωση των στρεβλώσεων αυτών δεν είναι απλώς θέμα περιστασιακών μέτρων πολιτικής, αλλά θεσμικών μεταβολών που θα συμβάλουν στο να αποκτήσουμε ξανά ένα αξιόπιστο αναπτυξιακό περιβάλλον. Οι θεσμικές μεταβολές και η εμπέδωση της αξιοπιστίας νέων θεσμών παίρνουν χρόνο. Ωστόσο, η εντεινόμενη συνειδητοποίηση των προβλημάτων και οι διαδικασίες της Ευρωζώνης δίνει ευκαιρίες εισαγωγής νέων θεσμών που δεν θα υπήρχαν αλλιώς.

Η πρώτη προτεραιότητα είναι η αναμόρφωση της αγοράς εργασίας και ο εκσυγχρονισμός του τραπεζικού συστήματος και της κεφαλαιαγοράς. Η αναμόρφωση των τελευταίων έχει αρχίσει, αν και μένουν ακόμη πολλά να γίνουν. Ελάχιστα όμως έχουν γίνει στην αγορά εργασίας.

Η εργατική νομοθεσία αρκετών ευρωπαϊκών χωρών, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόζεται, κάνουν την αγορά εργασίας εξαιρετικά δύσκαμπτη σε περιόδους διαταραχών. Παρά την βραχυχρόνια φιλεργατική του κατεύθυνση, το σύστημα αυτό καταλήγει τελικά να είναι εναντίον του μακροχρόνιου συμφέροντος των εργαζομένων. Με τους περιορισμούς στις απολύσεις που αποτελούν ακρογωνιαίο λίθο του, καταλήγει να περιορίζει τις προσλήψεις, να μειώνει τις επενδύσεις και να συντελεί στην ανεργία και τη συντήρηση της χαμηλής παραγωγικότητας και των χαμηλών μισθών.

Η ταχεία ανάπτυξη απαιτεί διαρκή ανανέωση. Ανανέωση του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού, ανανέωση του μίγματος της παραγωγής, ανανέωση του εργατικού δυναμικού και συχνή επαγγελματική επανεκπαίδευση. Απαιτείται επίσης το περιοδικό κλείσιμο επιχειρήσεων ή μονάδων που έχουν καταστεί μη ανταγωνιστικές, ώστε να υπάρξει απελευθέρωση πόρων που να κατευθυνθούν σε πιο ανταγωνιστικές μονάδες.

Μια δεύτερη προτεραιότητα είναι η ταχεία και σοβαρή αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος διαφόρων ευρωπαϊκών χωρών, με στόχο την απλοποίηση του, την επέκτασή της φορολογικής βάσης και τη σημαντική μείωση των συντελεστών της φορολογίας εισοδήματος. Η φορολογία πρέπει να είναι χαμηλή, ώστε να εξασφαλίζει τη συσσώρευση παγίου και ανθρωπίνου κεφαλαίου που θα αυξάνει την παραγωγικότητα και τους πραγματικούς μισθούς των εργαζομένων. Ωστόσο, η φορολογία πρέπει να επιμερίζεται δίκαια, αλλιώς η κοινωνική συναίνεση δυναμιτίζεται και μαζί μ' αυτήν δυναμιτίζεται η ανάπτυξη. Είναι γνωστό ότι υπάρχουν σοβαρές φιλοσοφικές διαφωνίες σχετικά με την έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης. Κοινωνική δικαιοσύνη δεν σημαίνει απαραίτητα ισότητα εισοδημάτων, ούτε ισότητα φορολογικών συντελεστών για όλους. Ωστόσο, στην πράξη ένα σχετικά απλό και κοινό για όλους φορολογικό σύστημα, με δυο ή τρεις συντελεστές φορολογίας εισοδήματος και ελάχιστες εκπτώσεις, μπορεί να εξασφαλίζει μια παραδεκτή αναδιανομή του εισοδήματος χωρίς να γίνεται οικονομικά αναποτελεσματικό.

Είναι κοινός τόπος να αναφέρεται ότι απαιτείται η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής. Η ύπαρξη φοροδιαφυγής στην έκταση που υπάρχει σήμερα είναι απαράδεκτη. Οι προσπάθειες καταπολέμησης της ως τώρα συνέτειναν στο να κάνουν όλους να πληρώνουν υψηλούς φόρους. Η μείωση των φορολογικών συντελεστών εισοδήματος, σε συνδυασμό με αύξηση των ποινών και ένταση των ελέγχων, θα μειώσει από μόνη της τη σημασία του προβλήματος. Επίσης, θα ωθήσει πολλούς από τους νυν φοροφυγάδες να δηλώσουν τα εισοδήματά τους και να πληρώνουν το μικρό ποσοστό του εισοδήματός τους που θα τους αναλογεί, παρά να διακινδυνεύσουν να συλληφθούν από τις φορολογικές αρχές.

Η τρίτη αναπτυξιακή προτεραιότητα είναι η πλήρης σχεδόν κατάργηση των επιλεκτικών επιδοτήσεων που υπάρχουν σήμερα. Από τις προβληματικές επιχειρήσεις μέχρι τους εξαγωγείς και την ευρωπαϊκή περιφερειακή πολιτική συνολικά, οι επιλεκτικές επιχορηγήσεις κάνουν ορισμένους πλούσιους, χωρίς να οδηγούν σε αύξηση του ΑΕΠ. Είναι μεγάλη πολυτέλεια σε μια οικονομία με τα συγκεκριμένα προβλήματα να δίνονται κονδύλια σε δραστηριότητες με πολύ χαμηλό κοινωνικό ποσοστό απόδοσης. Η καλύτερη επιδότηση της παραγωγής και της συσσώρευσης, είναι η γενίκευση της χαμηλής φορολογίας. Εκεί πρέπει να δοθεί η μεγαλύτερη έμφαση και αυτό προϋποθέτει μείωση του ποσοστού της δημόσιας κατανάλωσης, των κονδυλίων και των μεταβιβάσεων στο ΑΕΠ.

Υπάρχει ένα σοβαρό πρόβλημα με τις συγκεκριμένες επιχορηγήσεις. Μαζί με τις εισπράξεις από την κοινή αγροτική πολιτική, στο σύνολό τους είναι αρκετά δισ. ευρώ για κάθε χώρα μέλος. Πολλοί τις θεωρούν ως ευλογία και περιμένουν μια σημαντική αύξηση των ποσών αυτών.

Από την πλευρά της ανάπτυξης, κάτι τέτοιο θα ήταν καταστροφικό. Ήδη οι υπάρχουσες επιδοτήσεις, με τον ανορθολογικό τρόπο με τον οποίο κατανέμονται μεταξύ των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, καταλήγουν στο να συντηρούν δραστηριότητες και να απορροφούν πόρους σε τομείς με οριακή μόνο κοινωνική αποδοτικότητα. Με

τον τρόπο αυτό δημιουργούνται σημαντικές στρεβλώσεις στις σχετικές τιμές και τα κίνητρα επιχειρήσεων και ατόμων, που εξωθούν άλλες επενδύσεις και δραστηριότητες με σημαντικά μεγαλύτερη κοινωνική αποδοτικότητα, αλλά που, λόγω των επιχορηγήσεων, καταλήγουν να έχουν μικρότερη ιδιωτική. Δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι το καθαρό οικονομικό αποτέλεσμα της σημαντικής αυτής μεταφοράς πόρων μεταξύ των κρατών μελών είναι θετικό για περιοχές όπως είναι ο ευρωπαϊκός νότος.

Μήπως θα πρέπει να απεμπολισθούν αυτά τα ποσά? Δεν είναι απαραίτητο κάτι τέτοιο. Θα πρέπει όμως να βρεθεί τρόπος να χρησιμοποιούνται καλύτερα. Για παράδειγμα, μερικά δισ. ευρώ το χρόνο, κεφαλαιοποιούμενα με ένα συγκεκριμένο επιτόκιο, έχουν πολλαπλάσια παρούσα αξία. Θα ήταν πολύ καλύτερα να μπορούσαν τα όργανα της Ευρωζώνης να δανείζονταν αυτό το ποσό και να το χρησιμοποιούσαν για να αποσύρουν μέρος των εξωτερικών χρεών κάποιων χωρών μελών ώστε να ελαφρυνθεί το ισοζύγιο πληρωμών και ο προϋπολογισμός τους και ας μην τους δώσουν καμιά άλλη επιχορήγηση. Κάτι τέτοιο θα είχε σημαντικές επιδράσεις στο ρυθμό ανάπτυξης της ευρωπαϊκής οικονομίας, καθώς θα μείωνε τις στρεβλώσεις τόσο από τις επιδοτήσεις, όσο και από την ύπαρξη των χρεών. Αν δε η ελάφρυνση των προϋπολογισμών από τα τοκοχρεολύσια αποτελούσε ευκαιρία είτε για αύξηση των δαπανών για βελτίωση της δημόσιας υποδομής, είτε για μείωση της φορολογίας, η επίδραση στην ανάπτυξη θα ήταν ακόμη μεγαλύτερη.

Η τέταρτη και τελευταία αναπτυξιακή προτεραιότητα στην οποία πρέπει να γίνει αναφορά είναι το πρόβλημα των λεγόμενων ιδιωτικοποιήσεων και των φυσικών μονοπωλίων. Δεν χρειάζονται ιδιωτικοποιήσεις για ιδεολογικούς λόγους. Το ζητούμενο με τα φυσικά μονοπώλια (ηλεκτρισμός, νερό), καθώς και άλλες κρατικές δραστηριότητες με σημαντικές εξωτερικές επιδράσεις όπως η υγεία και η παιδεία, είναι η αποτελεσματική παροχή του σχετικού αγαθού ή υπηρεσίας. Αποτελεσματικότητα σημαίνει να εξασφαλίζεται το χαμηλότερο δυνατό μέσο κόστος παραγωγής και τιμές για τους καταναλωτές όσο το δυνατόν πιο κοντά στο οριακό κόστος.

Το πρόβλημα της άριστης τιμολόγησης είναι εξαιρετικά δύσκολο όταν υπάρχουν αύξουσες αποδόσεις κλίμακας και συνεπώς το οριακό κόστος φθίνει. Η άριστη τιμολόγηση είναι η τιμή να ισούται με το οριακό κόστος, αλλά αυτό συνεπάγεται ζημιές για τον παραγωγό, καθώς με φθίνον οριακό κόστος, το μέσο κόστος είναι υψηλότερο του οριακού. Ακόμη, πιο δύσκολο πρόβλημα είναι η εξακρίβωση της πραγματικής συνάρτησης κόστους μιας μονοπωλιακής επιχείρησης, όταν δεν υπάρχουν ομοειδής επιχειρήσεις για να γίνουν συγκρίσεις. Λίγοι πάντως αμφιβάλουν ότι οι δημόσιες επιχειρήσεις στην Ευρώπη σήμερα έχουν μεγαλύτερο κόστος και τιμές απ' ότι ομοειδείς επιχειρήσεις σε παρόμοια μέρη του κόσμου, ιδίως όταν ληφθούν υπόψη οι χαμηλότερες αποδοχές του μέσου Ευρωπαίου εργαζόμενου. Τα δημόσια μονοπώλια στην Ευρώπη χρειάζονται σημαντική αναδιάρθρωση. Πρέπει να αυξηθεί η ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών και να μειωθεί το κόστος παραγωγής και οι τιμές τους. Έτσι, αφενός θα απελευθερωθούν πόροι και αφετέρου, θα αυξηθεί η αποδοτικότητα του κεφαλαίου στον ιδιωτικό τομέα, που χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες αυτές. Αυτό θα βοηθήσει τις επενδύσεις και την ανάπτυξη.

Τα βαθύτερα ερωτήματα που ανακύπτουν είναι και τα δυσκολότερα. Πως θα επιτευχθούν οι μεταβολές που απαιτούνται? Ποιοι είναι οι φορείς που θα τις υλοποιήσουν και τι κίνητρα έχουν να κάνουν κάτι τέτοιο? Πως θα ξεπεραστεί η θεσμοποίηση της συντήρησης, των κεκτημένων και της αντίδρασης στις οικονομικές μεταβολές, μιας νοοτροπίας που δεν είναι συμβατή με μια ζωντανή αναπτυξιακή διαδικασία?

Σημαντικός εδώ είναι ο ρόλος των οργανωμένων κοινωνικών φορέων, δηλαδή των εργοδοτικών οργανώσεων, των εργατικών συνδικάτων αλλά και των πολιτικών κομμάτων. Το να εμπεδωθεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των κοινωνικών εταίρων ή αντιπάλων μέσα από θεσμούς που να συντονίζουν τις πράξεις τους και να διασφαλίζουν τα θεμιτά συμφέροντα δύο ή περισσότερων πλευρών είναι η σημαντικότερη προϋπόθεση μιας διατηρήσιμης αναπτυξιακής διαδικασίας. Παλιότερα, όπου το τίμημα της οικονομικής ανάπτυξης ήταν ο περιορισμός κάποιων πολιτικών ελευθεριών, θα πρέπει να θεωρείται ότι έχει περάσει ανεπιστρεπτί. Στις σημερινές συνθήκες για να επιτύχει η αναπτυξιακή διαδικασία θα πρέπει να υπάρξει ένα κλίμα ελάχιστης κοινωνικής και πολιτικής συναίνεσης, που θα δημιουργήσει κλίμα οικονομικής συνεργασίας, ώστε να ευνοηθούν οι επενδύσεις. Μέσα από τη συνακόλουθη ανάπτυξη θα κερδίσουν τόσο οι εργοδότες όσο και οι εργαζόμενοι. Η κοινωνική συναίνεση και η συνεργασία μεταξύ των κοινωνικών φορέων θα επιτρέψει επίσης τις απαιτούμενες θεσμικές μεταβολές στην αγορά εργασίας, στο δημόσιο τομέα, στο φορολογικό σύστημα, στις επιδοτήσεις και στις δημόσιες επιχειρήσεις και θα εξαλείψει τις προσδοκίες ότι μια αλλαγή κυβέρνησης θα τις ανατρέψει.

Πως θα επέλθει η κοινωνική συναίνεση και ποιος θα πρέπει να αναλάβει την πρωτοβουλία? Αυτό είναι ένα δύσκολο ερώτημα στην ικανοποιητική απάντηση του οποίου δεν υπάρχει κανένα συγκριτικό πλεονέκτημα. Οι ηγεσίες (πολιτικές, επιχειρηματικές, συνδικαλιστικές) θα πρέπει κάποια στιγμή να αναλάβουν τις ευθύνες τους.